

NOWELIZACJA postępowania POWRÓT POSTĘPOWANIA GOSPODARCZEGO I ZWIĄZANE Z TYM PRAKTYCZNE PROBLEMY

KODEKSU cywilnego –

The amendment of the Polish Code of Civil Procedure – the return of commercial proceedings and practical problems related to it

The article is a synthetic discussion of the provisions concerning the introduction of a separate procedure in commercial matters by the legislator. These provisions on this type of proceedings will come into force on November 7, 2019 – pursuant to the Act of July 4, 2019 amending the Polish Code of Civil Procedure and certain other acts. The author analyses the new regulations in terms of their impact on the responsibilities of professional attorneys and the main objective of the amendment to the Polish Code of Civil Procedure, which is to improve the pace of court proceedings.

Keywords: amendment of the Polish Code of Civil Procedure, proceedings in commercial matters, separate proceedings, catalogue of commercial cases, obligations of an attorney-at-law, code of civil procedure

Słowa kluczowe: nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego, postępowanie w sprawach gospodarczych, postępowania odrębne, katalog spraw gospodarczych, obowiązki radcy prawnego, k.p.c.

Nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego została przeprowadzona ustawą z 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw. Wprowadza ona liczne zmiany w procedurze cywilnej, z których większość wejdzie w życie po upływie trzymiesięcznego *vacatio legis*, tj. 7 listopada 2019 r. Ze względu na ograniczenia objętościowe magazynu „Radca Prawny” nie sposób omówić całości zmian w jednym artykule. Z punktu widzenia praktyki radcy prawnego należy uznać, że najbardziej istotną nowelizacją jest powrót wyodrębnionego postępowania w sprawach gospodarczych. Artykuł będzie więc stanowił syntetyczne przybliżenie odstępstw nowego rodzaju postępowania od zasad ogólnych.

Jak wskazano w opisie projektu omawianej ustawy², wprowadzenie odrębnego postępowania w sprawach gospodarczych ma służyć maksymalnemu skróceniu czasu rozpoznawania spraw gospodarczych. Zdaniem autorów projektu wcześniejsza likwidacja tego postępowania nie odniosła pożądanych skutków. Przyspieszeniu rozpoznawania spraw ma służyć przede wszystkim większy rygoryzm.

---

1 Radca prawny wpisany na listę Okręgowej Izby Radców Prawnych w Łodzi. Specjalizuje się w prawie spółek handlowych i prawie pracy, a także w tematyce spraw odszkodowawczych.

2 <https://bip.kprm.gov.pl/kpr/form/r46249613,Projekt-ustawy-o-zmianie-ustawy-Kodeks-postepowania-cywilnego-oraz-niektorych-in.html>, 11.01.2019.

Katalog spraw gospodarczych

Do tej pory o sprawach gospodarczych traktowała ustawa z 24 maja 1989 r. o rozpoznawaniu przez sądy spraw gospodarczych. Utraci ona moc 7 listopada 2019 r., a przepisy regulujące postępowanie gospodarcze znajdują się w ustawie o ustroju sądów powszechnych oraz Kodeksie postępowania cywilnego (dalej: k.p.c.). Do ustawy o ustroju sądów powszechnych zostanie wprowadzony art. 10b, który będzie stanowił, iż rozpoznawanie spraw gospodarczych będzie należało do wyodrębnionych wydziałów gospodarczych sądów powszechnych. W Kodeksie postępowania cywilnego znajdują się z kolei przepisy regulujące katalog spraw gospodarczych oraz szczegóły postępowania.

Zgodnie z nowym przepisem art. 458² § 1 k.p.c. sprawami gospodarczymi będą sprawy:

- 1) ze stosunków cywilnych między przedsiębiorcami w zakresie prowadzonej przez nich działalności gospodarczej;
- 2) określone w pkt 1, choćby którakolwiek ze stron zaprzestała prowadzenia działalności gospodarczej;
- 3) ze stosunku spółki oraz dotyczące roszczeń, o których mowa w art. 291–300 i art. 479–490 ustawy z 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych;
- 4) przeciwko przedsiębiorcom o zaniechanie naruszania środowiska i przywrócenie do stanu poprzedniego lub o naprawienie szkody z tym związanej oraz o zakazanie albo ograniczenie działalności zagrażającej środowisku;
- 5) z umów o roboty budowlane oraz ze związanych z procesem budowlanym umów służących wykonaniu robót budowlanych;
- 6) z umów leasingu;
- 7) przeciwko osobom odpowiadającym za dług przedsiębiorcy, także posiłkowo lub solidarnie, z mocy prawa lub czynności prawnej;
- 8) między organami przedsiębiorstwa państwowego;
- 9) między przedsiębiorstwem państwowym lub jego organami a jego organem założycielskim lub organem sprawującym nadzór;
- 10) z zakresu prawa upadłościowego i restrukturyzacyjnego;
- 11) o nadanie klauzuli wykonalności tytułowi egzekucyjnemu, którym jest orzeczenie sądu gospodarczego prawomocne lub podlegające natychmiastowemu wykonaniu albo ugoda zawarta przed tym sądem;
- 12) o pozbawienie wykonalności tytułu wykonawczego opartego na prawomocnym lub podlegającym natychmiastowemu wykonaniu orzeczeniu sądu gospodarczego albo ugodzie zawartej przed tym sądem.

Powyższe wyliczenie w dużej mierze pokrywa się z katalogiem obecnym w art. 2 ustawy o rozpoznawaniu przez sądy spraw gospodarczych. Został on jednak rozszerzony o sprawy wynikające z umów o roboty budowlane i z umów związanych z procesem budowlanym, umów leasingu oraz sprawy przeciwko osobom odpowiadającym za dług przedsiębiorcy. Z definicji sprawy gospodarczej usunięto sprawy o ustalenie, że orzeczenie sądu lub rozstrzygnięcie innego organu państwa obcego wydane w sprawie gospodarczej podlega albo nie podlega uznaniu.

Artykuł 458² będzie zawierać również negatywną definicję sprawy gospodarczej. Zgodnie z § 2 pkt 1 sprawami gospodarczymi nie będą sprawy o podział majątku wspólnego wspólników spółki cywilnej po jej ustaniu. Co jednak istotniejsze dla praktyki profesjonalnych pełnomocników, zgodnie z punktem 2 przepisu sprawami gospodarczymi nie będą również sprawy o wierzytelność nabytą od osoby niebędącej przedsiębiorcą, chyba że wierzytelność ta powstała ze stosunku prawnego w zakresie działalności gospodarczej prowadzonej przez wszystkie jego strony. Oznacza to, że popularne obecnie w sądach gospodarczych sprawy wypożyczalni pojazdów zastępczych czy serwisów blacharskich przeciwko zakładom ubezpieczeń trafią do sądów cywilnych. Działalność tych podmiotów polega bowiem na tym, że dochodzą one swoich należności na podstawie cesji wierzytelności od osób poszkodowanych, które zwykle nie są przedsiębiorcami. Sprawy te stanowią spory procent spraw rozpoznawanych przez sądy gospodarcze. Wyłączenie ich z katalogu spraw gospodarczych będzie miało negatywne skutki dla sporej części polskich przedsiębiorstw. W skrajnych przypadkach wydłużenie oczekiwania na rozpoznanie sprawy może wpłynąć na płynność finansową tych podmiotów. Będzie to również miało wpływ na przeciętnych obywateli.

Przeniesienie tego typu spraw do już mocno obciążonych wydziałów cywilnych powoduje znaczny wydłużenie oczekiwania na termin kolejnych posiedzeń we wszystkich postępowaniach cywilnych, a co za tym idzie – wydłużeniem tych postępowań. A przecież głównym celem nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego miało być przyspieszenie całej procedury.

Dodatkowe wymogi formalne pozwu i odpowiedzi na pozew

Pisma procesowe składane w toku postępowania gospodarczego będą musiały czynić zadość dodatkowym wymogom formalnym. Strona powodowa będzie musiała wskazać w pozwie swój adres poczty elektronicznej lub złożyć oświadczenie, że nie posiada takiego adresu. Identyczny obowiązek będzie miał pozwany przy wnoszeniu pierwszego pisma procesowego po doręczeniu odpisu pozwu. Niewskazanie adresu lub niezamieszczenie oświadczenia o jego braku będzie traktowane jak brak formalny uniemożliwiający nadanie pismu prawidłowego biegu.

Sam pomysł wskazywania adresów e-mailowych przez strony należy ocenić pozytywnie. Może to wspomóc podjęcie rozmów ugodowych oraz komunikację między sądem a stronami. Profesjonalni pełnomocnicy będą się jednak musieli wykazać dodatkową uważnością. Nowelizacja k.p.c. wprowadza w art. 130^{1a} postanowienie, że jeśli pismo procesowe wniesione przez profesjonalnego pełnomocnika nie może otrzymać prawidłowego biegu wskutek niezachowania warunków formalnych, przewodniczący zwraca pismo stronie bez wezwania do jego poprawienia lub uzupełnienia. Strona może następnie wnieść pismo ponownie w terminie tygodnia, uzupełniając brak. Oznacza to, że jeśli radca prawny nie wskaże w pozwie lub odpowiedzi na pozew adresu e-mail swojego klienta, wówczas jego pismo zostanie zwrócone i w ciągu tygodnia będzie musiał wnieść je ponownie, uzupełniając brak.

Odnieść się w tym miejscu również należy do innego wymogu formalnego pozwu. Zgodnie z art. 187 § 1 pkt 3 k.p.c. pozew powinien zawierać informację, czy strony podjęły próbę mediacji lub innego pozasądowego sposobu rozwiązania sporu, a w przypadku gdy takich prób nie podjęto, wyjaśnienie przyczyn ich niepodjęcia. Nowe przepisy o postępowaniu gospodarczym statuują sankcję dla strony, która uchylała się od pozasądowego rozwiązania sporu. Sąd na podstawie art. 458¹² k.p.c. będzie mógł obciążyć kosztami procesu w całości lub części stronę, która przed wytoczeniem powództwa zaniechała próby dobrowolnego rozwiązania sporu, uchyliła się od udziału w niej lub uczestniczyła w niej w złej wierze i przez to przyczyniła się do zbędnego wytoczenia powództwa lub wadliwego określenia przedmiotu sprawy. Obciążenie kosztami procesu będzie mogło nastąpić niezależnie od wyniku sprawy. Profesjonalni pełnomocnicy będą więc musieli przykładać większą wagę do swoich oświadczeń składanych w celu wypełnienia dyspozycji z art. 187 k.p.c., żeby nie narazić swojego klienta na konieczność poniesienia kosztów procesu.

Postępowanie dowodowe

Obecnie w postępowaniu cywilnym toczącym się na zasadach ogólnych można zgłaszać dowody w pismach przygotowawczych wnoszonych przed pierwszym posiedzeniem, a ponadto na podstawie art. 217 § 1 k.p.c. aż do zamknięcia rozprawy. Według nowych przepisów k.p.c., które wejdą w życie 7 listopada 2019 r., co do zasady będzie można zgłaszać dowody do zatwierdzenia planu rozprawy, czyli najpóźniej na posiedzeniu przygotowawczym.

Prekluzja dowodowa w postępowaniu gospodarczym zostanie dodatkowo zaostrzona. Strony powinny zgłosić wszystkie dowody odpowiednio w pozwie lub odpowiedzi na pozew. Jedyne w ramach wyjątku stosownie do okoliczności sprawy przewodniczący będzie mógł określić inny termin do powołania przez stronę twierdzeń i dowodów. Spóźnione dowody będą podlegały pominięciu, chyba że strona uprawdopodobni, że ich powołanie nie było możliwe albo że potrzeba ich powołania wynikła później.

Zwrócić jednak należy uwagę, że zgodnie z treścią art. 458⁵ § 4 k.p.c. nowe dowody niewniesione w ustawowych terminach powinny być powoływane najpóźniej w ciągu dwóch tygodni od dnia,

w którym ich powołanie stało się możliwe lub wynikała potrzeba ich powołania. Przykładowo więc, jeśli strona przeciwna złoży pismo, w którym podniesie nowe, istotne okoliczności, druga strona będzie miała jedynie dwa tygodnie, by powołać dalsze dowody na swoją korzyść. Podobnie, jeśli w trakcie postępowania powstaną nowe dokumenty istotne dla sprawy, strona będzie je mogła zgłosić w terminie dwóch tygodni od ich powstania. W przeciwnym razie narazi się na pominięcie przez sąd nowych dowodów. Nakłada to na radców prawnych dodatkowy, szczególny obowiązek uważności w zakresie zgłaszanych dowodów oraz – tak naprawdę – w zakresie kontaktu z klientem i pouczenia go, że wszelkie nowe okoliczności w sprawie powinien zgłaszać swojemu pełnomocnikowi niezwłocznie.

W zakresie postępowania dowodowego w sprawach gospodarczych pojawia się również nowa instytucja prawa materialnego. Artykuł 458⁹ wprowadza bowiem instytucję umowy dowodowej. Umowa dowodowa będzie polegała na ustaleniu stron dotyczących wyłączenia określonych dowodów w postępowaniu w sprawie z określonego stosunku prawnego powstałego na podstawie umowy. Umowę taką będzie można zawrzeć na piśmie pod rygorem nieważności (np. w ramach dodatkowej klauzuli umownej lub jako osobną umowę) albo ustnie przed sądem.

W przypadku istnienia kilku umów i związanych z tym wątpliwości umowa późniejsza będzie utrzymywać w mocy te postanowienia umowy wcześniejszej, które da się z nią pogodzić. Ewentualny zarzut nieważności lub bezskuteczności umowy dowodowej będzie można podnieść najpóźniej na posiedzeniu, na którym powołano się na tę umowę, a jeśli uczyniono to w piśmie procesowym – najpóźniej w następnym piśmie procesowym albo na najbliższym posiedzeniu. Jeśli jednak jakiś dowód zostanie przeprowadzony przed zawarciem umowy, nie utraci on mocy dowodowej.

Skutkiem umowy dowodowej będzie to, że sąd z urzędu nie będzie dopuszczał dowodów nią wyłączonych. Jednocześnie fakty, które miałyby zostać wykazane dowodami wyłączonymi przez umowę dowodową, sąd będzie mógł ustalić na podstawie twierdzeń stron, biorąc pod rozwagę całokształt okoliczności sprawy. Jeżeli kwestią sporną będzie rozmiar należnego świadczenia, wówczas sąd będzie mógł je oszacować na podstawie art. 322 k.p.c.

Ponadto przepisy o postępowaniu w sprawach gospodarczych będą przewidywać ograniczenia w zakresie możliwości dopuszczenia dowodu z zeznań świadków. Dowód ten będzie mógł zostać dopuszczony i przeprowadzony jedynie wtedy, gdy po wyczerpaniu innych środków dowodowych lub w ich braku pozostały niewyjaśnione fakty istotne dla rozstrzygnięcia sprawy. Ponadto czynność strony, w szczególności oświadczenie woli lub wiedzy, z którą prawo łączy nabycie, utratę lub zmianę uprawnienia strony w zakresie danego stosunku prawnego, będzie mogła być wykazana tylko dokumentem, o którym mowa w art. 77³ Kodeksu cywilnego (czyli nośnikiem informacji umożliwiającym zapoznanie się z jej treścią), chyba że strona wykaże, że nie może przedstawić dokumentu z przyczyn od niej niezależnych.

Większy rygorizm dowodowy w sprawach gospodarczych niewątpliwie sprawi, że dokumentowanie przez przedsiębiorców wszelkich zleceń i ustaleń stanie się jeszcze ważniejsze niż obecnie. Pierwszorzędne znaczenie w sprawach gospodarczych będą bowiem miały dokumenty oraz ustalenia utrwalone na nośnikach informacji. Jednocześnie jednak ciężko przewidzieć, jak dużym zainteresowaniem będzie się cieszyć umowa dowodowa. Wyłączenie niektórych dowodów rzeczywiście może służyć przyspieszeniu postępowania, ale jest to jednak dobrowolna rezygnacja z części środków dowodowych, która ostatecznie może utrudnić przedsiębiorcom dochodzenie roszczeń lub obronę swoich praw.

Zmiany podmiotowe i przedmiotowe, nowe roszczenia i roszczenia wzajemne

Przepisy o postępowaniu gospodarczym wprowadzają szereg postanowień, które niejako mają sprawić, że sąd będzie się musiał skupić tylko na jednej, konkretnej sprawie i ograniczonej liczbie roszczeń. Przede wszystkim w toku postępowania gospodarczego w ogóle nie będzie można występować z nowymi roszczeniami zamiast lub obok dotychczasowych. Jedynie w przypadku zmiany okoliczności powód będzie mógł żądać zamiast pierwotnego przedmiotu sporu jego równowartości lub innego przedmiotu, a w sprawach o świadczenie powtarzające się rozszerzyć powództwo o świadczenia za kolejne okresy. Niedopuszczalne będzie również powództwo wzajemne.

Zgodnie z art. 458⁸ § 2 k.p.c. w postępowaniu gospodarczym nie będą miały zastosowania przepisy art. 177 § 1 pkt 5, art. 194–196, art. 198 oraz art. 205 k.p.c. Oznacza to, że sąd nie będzie mógł z urzędu zawiesić postępowania w razie niestawiennictwa obu stron na rozprawie, jeżeli ustawa nie stanowi inaczej, oraz w razie niestawiennictwa powoda, gdy powód nie żądał rozpoznania sprawy w jego nieobecności, a pozwany nie zgłosił wniosku o rozpoznanie sprawy. Z kolei niestosowanie art. 194–196 i 198 k.p.c. jest równoznaczne z niedopuszczalnością zmian podmiotowych stron. Tym samym w postępowaniu gospodarczym niemożliwa stanie się naprawa błędu polegającego na nieprawidłowym ustaleniu strony przeciwnej. Ponadto sądy rejonowe stracą uprawnienie do przekazywania spraw sądom okręgowym na wniosek pozwanego, jeśli pozwany wytoczył przeciwko powodowi przed tym sądem powództwo wpływające na roszczenie powoda bądź dlatego, że ma z nim związek, lub roszczenia stron nadają się do potrącenia.

Powyższe ograniczenia mają ułatwić sądowi dochowanie ustawowego terminu, który będzie wynikał z art. 458⁸ § 4 k.p.c. Przewodniczący i sąd będą bowiem obowiązani tak prowadzić postępowanie, by zakończyło się ono w terminie nie dłuższym niż sześć miesięcy od dnia złożenia odpowiedzi na pozew, ewentualnie od usunięcia jej braków lub upływu terminu do jej złożenia.

Możliwość rozpatrzenia sprawy na podstawie przepisów ogólnych

Formułując przepisy o postępowaniu w sprawach gospodarczych, ustawodawca zauważył różnicę między osobami fizycznymi prowadzącymi jednoosobową działalność gospodarczą a spółkami prawa handlowego. Prawdopodobnie wyszedł z założenia, że spółki częściej posiadają prawnicze zaplecze i łatwiej sprostają ograniczeniom oraz wymogom postępowania gospodarczego. Jednocześnie miał na względzie, że katalog spraw gospodarczych przewiduje możliwość, w której stroną sprawy gospodarczej zostanie osoba niebędąca przedsiębiorcą, gdyż np. poręczyła dług przedsiębiorcy.

Z tego względu ustawodawca przewidział możliwość rozpatrzenia sprawy gospodarczej w zwykłym trybie. Zgodnie z art. 458⁶ k.p.c. na wniosek strony, która nie jest przedsiębiorcą lub jest przedsiębiorcą będącym osobą fizyczną, sąd rozpozna sprawę z pominięciem przepisów działu o postępowaniu w sprawach gospodarczych. Wniosek taki strona będzie mogła złożyć w terminie tygodnia. Jeśli strona nie jest zastępowana przez profesjonalnego pełnomocnika, termin ten liczy się od dnia doręczenia jej pouczeń o treści najważniejszych przepisów działu o postępowaniu w sprawach gospodarczych. Z kolei strona reprezentowana przez profesjonalnego pełnomocnika może złożyć taki wniosek odpowiednio w pozwie lub pierwszym piśmie procesowym pozwanego.

Przepisy przejściowe

Nowa procedura będzie miała zastosowanie do spraw wszczętych od 7 listopada 2019 r. Do spraw wszczętych i niezakończonych przed dniem wejścia w życie ustawy nowelizującej procedurę cywilną, które w brzmieniu dotychczasowym podlegałyby rozpoznaniu w postępowaniu w sprawach gospodarczych, nie będą stosowane przepisy o tym postępowaniu. Właściwy do rozpoznania takich spraw pozostanie sąd właściwy według przepisów dotychczasowych.

Podsumowanie

Przepisy o postępowaniu w sprawach gospodarczych nałożą na strony i ich pełnomocników wiele nowych obowiązków. Część rozwiązań może realnie wpłynąć na przyspieszenie rozpoznawania spraw. Obowiązek podawania adresów e-mailowych może ułatwić komunikację i wpłynąć na ugodowe zakończenie spraw. Rygorystyczna prekluzja dowodowa zmusi strony do tego, by wszystkie dowody zostały

zgłoszone na początku postępowania. Może to jednak negatywnie wpłynąć na rozmiar materiału dowodowego. Nie można wykluczyć sytuacji, że strony i ich pełnomocnicy będą zgłaszać wiele mniej istotnych dowodów z obawy, że później nie będą mogły tego zrobić. Nie będzie również miejsca na pomyłki w oznaczeniu stron, gdyż wszelkie zmiany podmiotowe będą niedopuszczalne. Jednocześnie wyłączenie z katalogu spraw gospodarczych niektórych stosunków prawnych oraz zakaz wnoszenia powództwa wzajemnego sprawi, że sądy zostaną dodatkowo obciążone, co z kolei może realnie wpłynąć na czas oczekiwania między kolejnymi rozprawami. Nie wiadomo też, jak sądy, w których coraz częściej pojawiają się problemy kadrowe, poradzą sobie z dotrzymaniem sześciomiesięcznego terminu na rozpoznanie sprawy gospodarczej. Przecież w obecnym stanie rzeczy sześć miesięcy to czasem okres pomiędzy dwoma terminami rozpraw, szczególnie jeśli w sprawie konieczne jest przeprowadzenie opinii biegłego.

Wydaje się więc, że choć założenia ustawy nowelizującej były słuszne, to w praktyce nowe przepisy mogą się nie sprawdzić. Większy rygoryzm może utrudnić stronom dochodzenie swoich praw. Świadomość prawna społeczeństwa wciąż bowiem jest zbyt mała, by przedsiębiorcy prowadzili swoją działalność w sposób zabezpieczający ich interesy w razie ewentualnego konfliktu sądowego. Dobrze więc, że osoby niebędące przedsiębiorcami oraz osoby fizyczne prowadzące jednoosobową działalność gospodarczą będą miały wybór, czy chcą, by ich sprawy były rozpatrywane w postępowaniu gospodarczym czy zwykłym. Jednakże spółki prawa handlowego, niezależnie od swoich rozmiarów, już takiego uprawnienia mieć nie będą.

Od 7 listopada 2019 r. radcowie prawni będą musieli wykazać się dodatkową ostrożnością. Już teraz powinni zwrócić uwagę swoich klientów na nadchodzące zmiany, by umożliwić im lepsze zabezpieczenie swych interesów. Nieudokumentowanie ustaleń między stronami stosunków prawnych będzie miało bowiem duże konsekwencje dla przedsiębiorców.

Bibliografia

Jaworski S., *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do zmian*, Warszawa 2019.

<https://bip.kprm.gov.pl/kpr/form/r46249613,Projekt-ustawy-o-zmianie-ustawy-Kodeks-postepowania-cywilnego-oraz-niektorych-in.html>

Akty prawne

Ustawa z 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. z 2019 r., poz. 1469.

Ustawa z 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego, Dz.U. z 1964 r. nr 43, poz. 296, t.j. Dz.U. z 2019 r., poz. 1460.

Ustawa z 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych, Dz.U. z 2001 r. nr 98, poz. 1070, t.j. Dz.U. z 2019 r., poz. 52.

Ustawa z 24 maja 1989 r. o rozpoznawaniu przez sądy spraw gospodarczych, Dz.U. z 1989 r. nr 33, poz. 175, t.j. Dz.U. z 2016 r., poz. 723.